

Mõned näpunäited, kuidas ühemõtteliselt väljendada

Helin Kask
Õiguskeele toimetaja

Tekstist arusaamiseks peab see olema ühemõtteline ja selge, mõnikord on tekstis aga sellised mitmeti tõlgendatavad fraasid, mis võivad kirjutajale endale märkamatuks jääda. Artiklis on antud mõned näpunäited, kuidas vältida halvast sõnajärjest ning arvude valesti kirjutamisest põhjustatud mitmeti tõlgendatavust.

Sõnajärjest tingitud mitmeti tõlgendatavus

Eesti keeles on sõnajärg üsna vaba ning oleneb sellest, mida lauses rõhutada soovitakse.¹ Näiteks võib lauses *Tihti nähti taevas tähti* tõsta kõiki sõnu lauses ringi ning ikkagi on lause õige. Mõnikord võib aga sõnajärg anda lausele teistsuguse mõtte, kui kirjutaja silmas pidas. Seetõttu on mõned seaduspärasused, mida tuleb järgida, et lause oleks sujuv ning ühemõtteline. Nii võib allolevates lausetes mõistatada, kas tuhat oli trükivigu või passe, kas töörühm esitas ettepanekud või vaid arutas neid ning kas tasuta on koolitused või harimine. Näide 1a on selgem, kui kasutada kõrvallauset, näidetes 2a ja 3a piisab sõnajärje muutmisest.

Halvem

(1a) *KMA väljastas detsembri lõpul 1136 trükiveaga passi.*

(2a) *Eelnõu koostamisel arutati koos töörühmaga esitatud ettepanekuid.*

(3a) *Ministeerium võimaldab töötajatel end tasuta koolitustel harida.*

Parem

(1b) *KMA väljastas detsembri lõpul 1136 passi, milles oli trükivigu.*

(2b) *Eelnõu koostamisel arutati esitatud ettepanekuid koos töörühmaga.*

(3b) *Ministeerium võimaldab töötajatel end koolitustel tasuta harida.*

Täiendlause õige koht

Sageli eksitakse ka täiendlause paigutamisel. Kuna täiendlause annab teavet mingi pealause sõna kohta, on täiendlause koht selle nimisõna järel, mille juurde ta kuulub (välja arvatud juhud, kui see nimisõna on omastavas käändes täiend). Nii ei teki ka valesõnu.² Näitest 4a võib sõnajärje tõttu välja lugeda, et need on kasutajad ise, kes võimaldavad tööd kergemini teha. Lause mõte on olnud aga see, et kasutajatele pakutakse asjakohaseid teenuseid. Näites 6a on aga halva sõnajärje tõttu tekkinud kentsakas seos, et täiendama hakatakse muudatuse soovijat, st inimest ennast, mitte aga lähteülesannet. Samuti ei ole selles lauses vaja tegijat *poolt*-sõnaga peita.³

Halvem

(4a) *.. pakkuda teenuseid kasutajatele, mis võimaldavad neil tööd kergemini teha*

Parem

(4b) *.. pakkuda kasutajatele teenuseid, mis võimaldavad neil kergemini tööd teha*

¹ M. Erelt, T. Erelt, K. Ross. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2007, lk 524.

² M. Erelt, T. Erelt, K. Ross (viide 1), lk 560.

³ M. Raadik. *Poolt*-sõna poolt ja vastu. – Õiguskeel 2007, nr 2.

(5a) *Eesmärk on kuue redelauto soetamine, mis aitavad paremini teha päästetöid.*

(5b) *Eesmärk on soetada kuus redelautot, mis aitavad päästetöid paremini teha.*

(6a) *Lähteülesanne koostatakse tellija või muudatuse soovija poolt, mida täiendatakse koos IKT teenuse osutajaga.*

(6b) *Tellijal või muudatuse soovija koostab lähteülesande, mida ta täiendab koos IKT teenuse osutajaga.*

Samuti peaks jälgima, et täiendause pealause sujuvust ei takistaks. Kuigi näites 7a on lause ühetähenduslik ja grammatiliselt korrektne, hakib selline sõnajärg lause sujuvat lugemist. Seetõttu on parem sõnastada lause nii, et täiendause jääb kõige lõppu.

Halvem

(7a) *Uuenduse tulemusena kuvatakse kasutajatele, kes on unustanud sisestamata ID-kaardi, üheselt mõistetav veateade.*

Parem

(7b) *Uuenduse tulemusena kuvatakse üheselt mõistetav veateade kasutajatele, kes on unustanud ID-kaardi sisestada.*

Eelista eestäiendit

Eesti keelele on omane kasutada eestäiendit. Omadussõnalise täiendi puhul enamasti ei eksita, öeldakse ikka *uus seadus* ja *keeruline regulatsioon*. Sama reegel kehtib ka nimisõnalise täiendi puhul, näiteks *Riigikogu liige*, *eelnõu koostaja*. Indoeuroopa keelte eeskujul kiputakse ka eesti keeles hoopis järeltäiendit kasutama, eriti liialdatakse seest- ja alaleütlevas ning saavas käändes järeltäienditega. See aga on võõras ja muudab lause kohmakaks. Võimaluse korral võiks järeltäiendi asendada samatähendusliku omastavas käändes eestäiendiga.⁴

Halvem

(8a) *Seletuskiri relvaseaduse eelnõu juurde*

Parem

(8b) *Relvaseaduse eelnõu seletuskiri*

(9a) *eesmärk seaduse muutmiseks*

(9b) *seaduse muutmise eesmärk*

(10a) *2017. aastal rändas Eestisse 1300 kodanikku välisriigist.*

(10b) *2017. aastal rändas Eestisse 1300 välisriigi kodanikku.*

(11a) *tunnistaja ebavõrdsele kohtlemisele*

(11b) *ebavõrdse kohtlemise tunnistaja*

Arvude paigutamine

Ka arvude kasutamine võib tekstist arusaamist raskendada, seda näiteks juhul, kui arvud satuvad tekstis kõrvuti või üks lause algab ja teine lõppeb arvuga. Kuna lugedes haarab silm korruga mitut sõna ja arvu korruga, võib lugeja esimese hooga tõlgendada, et kõrvuti asetsevad arvud on üks ja sama. Näitest 12a jääb esmapilgul mulje, et põhivara soetamiseks oli raha lausa miljardites, näidete 13a ja 14a põhjal võib aga lugeja hakata otsima seadusesätteid, mida tegelikult ei olegi. Seetõttu tuleks selguse huvides lause sõnajärge muuta ja sõnastada lause nii, et arvude vahele jääks vähemalt üks sõna. Kui üks lause algab ja teine lõppeb arvuga, piisab ühe lause sõnajärje muutmise.⁵

⁴ M. Erelt, T. Erelt, K. Ross (viide 1), lk 535–536.

⁵ M. Erelt, T. Erelt, K. Ross (viide 1), lk 138–139.

Halvem

(12a) Põhivara soetamiseks oli aastal 2017 650 000 eurot.

(13a) Abipolitseiniku seaduse § 45¹ 2. lauses on sätestatud, et ...

(14a) .. mida käsitleb RelvS-i § 43 lõike 3 punkt 2. 2018. a jõustuva regulatsiooni kohaselt ..

Parem

(12b) 2017. aastal oli põhivara soetamiseks 650 000 eurot.

(13b) Abipolitseiniku seaduse § 45¹ teises lauses on sätestatud, et ...

(14b) .. mida käsitleb RelvS-i § 43 lõike 3 punkt 2. Aastal 2018 jõustuva regulatsiooni ~ Uue regulatsiooni kohaselt ..

Segadust tekitab ka see, kui tuhandelise kirjutamisel kasutatakse nii numbreid kui ka sõna. „Eesti ortograafia“ kohaselt kirjutatakse tuhandelised numbritena, sõna *tuhat* või lühendit *tuh* ei kasutata. (Sõna võib kasutada miljonite ja miljardite kirjutamiseks, näiteks 2 000 000 ~ 2 miljonit ~ 2 mln.)⁶ Näites 15a on selge, mis arvu mõeldud on, kuid näites 16a võib lugeja sattuda segadusse, kas mõeldud on arvu 69 663 (kuid miks siis on lisatud sõna *tuhat*) või hoopis 69 663 000 ehk 69,6 miljonit. Sageli soovitaksegi sellise kirjutusviisiga miljoneid märkida, see aga ei ole korrektne.

Halvem

(15a) Lepingu järgi on ehitustööde maksumus ligi 10 tuhat eurot.

(16a) Viidi läbi 312 riigihanget maksumusega 69 663 tuhat eurot.

Parem

(15b) Lepingu järgi on ehitustööde maksumus ligi 10 000 eurot.

(16b) Viidi läbi 312 riigihanget maksumusega 69 663 000 eurot ~ 69,6 miljonit eurot.

Lõpetuseks väike põige sellise lühendi juurde, mida mõnikord koos arvuga kasutatakse. Nimelt tasub meele pidada, et eesti keeles ei ole sellist lühendit nagu *MEUR*, enamik lugejaid ei tea selle lühendi tähendust ning selle kasutamisel võib lause sisu selgusetuks jääda. Seetõttu võiks selle lühendi kasutamisest hoiduda.

Halvem

(17a) Arestitud varade kogumaht oli 3,2 MEURi.

Parem

(17b) Arestitud varade kogumaht oli 3,2 miljonit eurot ~ 3,2 mln eurot.

Kokkuvõttes on oluline meele pidada, et on mõned reeglid, mis eesti keele sõnajärjevabadust veidi piiravad. Neist olulisim on, et sõnajärje tõttu ei tohi tekkida valesõnu või mitmeti tõlgendamise võimalust. Mida selgem keelekasutus, seda kergem on asju ajada.

⁶ T. Erelt. Eesti ortograafia. Neljas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2005, lk 64.